

## PRAMENE CIRKEVNEJ POVAHY K VZDELANOSTI VIDIECKEHO OBYVATEĽSTVA V 17. STOROČÍ

Zuzana LOPATKOVÁ

Trnavská univerzita v Trnave  
Filozofická fakulta  
Katedra histórie  
Hornopotočná 23  
918 43 Trnava  
lopatkova@gmail.com

**LOPATKOVÁ, Zuzana. The sources of ecclesiastical character to the educational system of country population in the 17<sup>th</sup> century.** The author of present work, based on the study of the original archive materials, seeks to mention at the problematic of the national educational system in provincial ambient of Bratislava archidiaconatus in the age of modern times, accordingly in the 17. century. As we advise of that further, there was the area with ethnically and religiously mixed population, however with dominance of Slovak nation and roman catholic religion. In our work we monitor the amount of schools in this age, their level, condition, the number of scholars, eventually the person of teacher and his total receipts, in that criterion, in the quality of relevant historical fonts. In the complicated process of self-awakening nations the educational system represented unsubstitutable role, which was in the age of modern times furthest the affair of churches. Only enlightenical monarchs testified greater interest in the educational system, which became the part of their state cultural politics.

**Kľúčové slová:** vzdelávanie; dejiny; Slovensko; škola; vizitácia;

**Keywords:** Education; History; Slovakia; School; Visitation;

Nositelkami elementárnej vzdelanosti boli v období raného novoveku, na mnohých miestach už od čias stredoveku, vidiecke farské školy. Tieto školy boli zriaďované hlavne na bohoslužobné ciele. Nevznikali primárne preto, aby sa v nich deti naučili písať, čítať a počítať, ale preto, aby si v škole osvojili katechizmus. Osvojenie si gramotnosti sa pritom chápalo predovšetkým ako prostriedok na osvojenie si viery. Práve ľudové školstvo vo veľkej miere formovalo kultúru a vzdelanostnú úroveň obyvateľstva nielen v slovenských mestách, ale aj obciach.<sup>1</sup> V období raného novoveku sa najmä pod vplyvom ideí humanizmu a re-

<sup>1</sup> KOMLÓSSY, Ferenc. Az esztergom főegyházmegyei róm. kath. iskolák története. Ostrihom 1896, s. 26 a n.

nesancie a neskôr aj šírenia reformačných myšlienok postupne zvyšoval záujem o vzdelanie, a to u rímskokatolíkov, ale aj u protestantov; postupne sa vzdelávali tiež širšie vrstvy obyvateľstva. Trnavská synoda z roku 1560 nariadila, aby každá farnosť ustanovila učiteľa, pričom chudobné farnosti sa mohli aj spojiť, aby učiteľa dokázali zo svojich príjmov užiť. Podobne postupovali aj protestantské cirkvi a začiatkom 17. storočia mali už aj mnohé protestantské obce svoje školy.<sup>2</sup> Podľa zachovaných historických prameňov bola na území dnešného Slovenska pomerne hustá sieť škôl, a to nielen v kráľovských, ale aj v zemepanských mestách, mestečkách a obciach.<sup>3</sup> Možno konštatovať, že v 16. storočí bolo na území dnešného Slovenska minimálne 130 škôl. V obecných elementárnych školách sa vyučovalo písanie, čítanie, počítanie a náboženstvo.<sup>4</sup>

Jedným z historických prameňov cirkevnej povahy, ktoré výrazným spôsobom posúvajú dopredu poznanie o dejinách školstva na území dnešného Slovenska v období raného novoveku, sú zápisnice z rímskokatolíckych kanonických vizitácií.<sup>5</sup> Ich význam pre dejiny najnižšieho stupňa vzdelávacej inštitúcie, ľudových škôl, možno demonštrovať na vidieckom prostredí oblasti Bratislavského archidiakonátu, kde v období raného novoveku možno pozorovať vývojové línie v dejinách školstva totožné s vývojom vzdelanosti v celom Uhorsku. V tomto období sa celý Bratislavský archidiakonát delil na päť dekanátov: *Záhorský* (Ultra montes), *Podhorský* (Sub montibus), *Medziriečny* dekanát, zvaný aj Dekanát medzi Váhom a Dudváhom (Districtus Vizköz), *Žitnoostrovny* (Districtus Chaloköz) a *Medziostrovny* dekanát (Districtus Szigetköz).<sup>6</sup> Kanonické vizitácie z obdobia 17. storočia dosvedčujú fakt, že hranice medzi archidiakonátmi neboli ani v tomto období pevne ustálené.<sup>7</sup> Hranice archidiakonátov zároveň neboli celkom totožné s hranicami stolíc; napríklad Bratislavský archidiakonát presahoval aj na územie iných stolíc. Tento stav, s malými obmenami na úrovni farností, pretrval celé 17. storočie, ako to dokladajú aj kanonické vizitácie z druhej polovice 17. storočia. Geograficky zahŕňal Bratislavský archidiakonát väčšinu územia Bratislavskej stolice, rozkladal sa teda na západnom Slovensku, na území Borskej a Podunajskej nížiny. Prične sa archidiakonátom tiahol hrebeň pohoria Malé Karpaty, ktorý

<sup>2</sup> KOMPOLT, Pavol. Disciplinizácia ako integrálna súčasť vzdelávania v 16.-18. storočí. In ČIČAJ, Viliam (ed.). *Formy a obsah vzdelanosti v historickom procese*. Bratislava: VEDA, 1999, s. 139. Porov. PEŠEK, Jiří. *Měšťanská vzdělanost a kultura v předbělohorských Čechách*. (Všední dny kulturního života.) Praha: UK, 1993, s. 40.

<sup>3</sup> LENGYELOVÁ, Tünde. Školy a vzdelanost' v zemepanských mestách v 16.-17. storočí. In ČIČAJ, Viliam (ed.). *Formy a obsah vzdelanosti v historickom procese*. Bratislava: VEDA, 1999, s. 56-57. Porov. VAJČÍK, Peter. *Školstvo na Slovensku v XVI. storočí*. Bratislava 1955, s. 12-13.

<sup>4</sup> MÁTEJ, Jozef. a kol. *Dejiny českej a slovenskej pedagogiky*. Bratislava 1976, s. 41 a i.

<sup>5</sup> LOPATKOVÁ, Zuzana. *Kanonické vizitácie severozápadnej časti Podhorského dekanátu v 2. polovici 16. storočia a v 17. storočí*. Kraków: Towarzystwo Słowaków w Polsce; Filozofická fakulta Trnavskej univerzity v Trnave 2014, s. 26-28.

<sup>6</sup> LOPATKOVÁ, Zuzana. *Vývoj cirkevnej správy na území neskoršieho Trnavského vikariátu v 16.-18. storočí*. In RÁBIK, Vladimír et al. *Vývoj cirkevnej správy na Slovensku*. Kraków: Towarzystwo Słowaków w Polsce; Filozofická fakulta Trnavskej univerzity v Trnave, 2010, s. 335-365.

<sup>7</sup> V poslednom menovanom zrejme hranice neboli ustálené, lebo do Bratislavského archidiakonátu patrili štyri farnosti, na ktorých vizitáciu si údajne nárokoval aj komárňanský archidiakon. LOPATKOVÁ, ref. 6, s. 340.

ho delil na dve nerovnaké časti. Geografický ráz tohto územia ovplyvňovali aj vodné toky Moravy, Dunaja, Váhu a Dudváhu. V rámci územia Bratislavského archidiakonátu ležal aj Žitný ostrov, svojrázny geografický celok, ktorý v starších časoch predstavoval čiastočne aj osobitnú politicko-správnú jednotku.<sup>8</sup>

Najstaršie novoveké zápisnice z kanonických vizitácií, ktoré sa zmieňujú o škole a učiteľovi vo vidieckom prostredí, sú tzv. pázmaňovské kanonické vizitácie z rokov 1629 až 1634.<sup>9</sup> Územne Bratislavský archidiakonát v tomto období tvorili nasledujúce farnosti:

- *Záhorský dekanát*: Bratislava, Devín, (filiálky Devínska Nová Ves a Dúbravka), Záhorská Bystrica (filiálka Lamač), Stupava (filiálky Mást a Borinka), Vysoká pri Morave, Zohor (filiálky Láb a Lozorno), Gajary (filiálka Malé Leváre), Veľké Leváre, Malacky (filiálky Kostolište a Plavecký Štvrtok), Sološnica (filiálky Studienka a Rohožník), Plavecký Mikuláš (filiálky Plavecký Peter a Plavecké Podhradie), Pernek (filiálky Kuchyňa a Jablonové).
- *Podhorský dekanát*: Rača, Svätý Jur (filiálka Neštich), Pezinok (filiálky Cajla, Viničné a Limbach), Veľké Trnie (filiálka Malé Trnie), Modra (filiálka Kráľová), Šenkvice, Vištuk, Budmerice (filiálka Jablonec), Štefanová (filiálka Dubová), Častá, Doľany, Dlhá (filiálka Borová), Dolné Orešany, Horné Orešany, Smolenice (filiálka Lošonec), Naháč (filiálky Trstín, Bíňovce a Horné Dubové), Dechtice (filiálka Kátlovce), (Jaslovské) Bohunice (filiálky Jaslovce, Radošovce, Paderovce, Dolné Dubové), Dolná Krupá (filiálka Horná Krupá), Boleráz (filiálka Smolenická Nová Ves), Ružindol (filiálka Biely Kostol), Suchá nad Parnou (filiálky Košolná a Zvončín), Bohdanovce (filiálky Klčovany a Šelpice), Špačince, Veľké Brestovany (filiálky Malé Brestovany a Malé Lovčice), Hrnčiarovce nad Parnou (filiálky Zeleneč a Modranka), Cífer (filiálky Balazhaza, Pác, Hrušov, Voderady a Jarná), Báhoň (filiálky Kaplna a Igram), Čataj, Veľký Grob (filiálka Pusté Úľany), Blatné, Boldog, Senec, Veľký Biel (filiálka Malý Biel), Bernolákovo, Chorvátsky Grob, Slovenský Grob a Vajnory.
- *Medziriečny dekanát* (Dekanát medzi Váhom a Dudváhom): Ivanka pri Dunaji, Nová Dedinka, Kostolná pri Dunaji, Jelka, Veľké Úľany, Čierny Brod, Mostová, Dolné Saliby, Matúškovo, Galanta, Kajal, Veľká Mača, Sereď, Hrubý Šúr, Zavar, Križovany nad Dudváhom, Vlčkovce, Majcichov, Abrahám, Sládkovičovo.
- *Žitnoostrovny dekanát*: Nové Košariská, Jánošíkova, Kalinkovo, Hamuliakovo, Šamorín, Čilistov, Dolný Bar, Baka, Gabčíkovo, Gáň, Dolný Štál, Kostolné Kračany, Topoľníky, Dunajská Streda, Michal na Ostrove, Holice, Jurová, Rohovce, Vojka (filiálky Szentgyorgy Ur, Horný Bar a Šámot), Kvetoslavov, Mierovo, Veľká Paka (filiálky Veľký Lég, Malý Lég a Svätý Peter), Zlaté Klasy, Hubice, Štvrtok na Ostrove, Čakany, Tomášov, Malinovo, Most pri Bratislave.

<sup>8</sup> ŽUDEĽ, Juraj. Stolice na Slovensku. Bratislava: Osveta, 1984, s. 37-39.

<sup>9</sup> Kanonickú vizitáciu Bratislavského archidiakonátu vykonal bratislavský prepošt a vacovský biskup Juraj Draškovič. Originál vizitačných protokolov je uložený v Prímási Levéltár v Ostrihome, a to v oddelení Archivum ecclesiasticum vetus, Lib. 3., 108 (1634). Kanonické vizitácie publikovala BEKE, Margit. Pázmány Péter egyházlátogatási jegyzőkönyvei (1616-1637). Budapest, 1994.

- *Medziostrovný dekanát*: Dunakiliti, Püski, Dunaremete, Lipót.
- Exemptné farnosti<sup>10</sup>: Trnava, Dlhá nad Váhom, Podunajské Biskupice.

V súvislosti so vzdelávaním možno na základe zápisníc z kanonických vizitácií sledovať sieť škôl a počet žiakov.<sup>11</sup> V roku 1634 našiel vizitátor Juraj Draškovič farské školy vo všetkých sídlach farností, pričom učiteľ učil aj deti vo filiálkach. Niektoré väčšie obce, hoci boli vo filiálnom postavení, mali dokonca svoju vlastnú školu i učiteľa. Tento ročník kanonických vizitácií prináša stručnú informáciu, či vo farnosti/filiálke je škola, v akom je stave a aké príjmy poberá učiteľ. Pri niektorých školách vizitátor už v tomto ročníku vizitácií uviedol aj počty žiakov. Napriek stručnosti údajov treba zdôrazniť, že sú to pre mnohé lokality vôbec prvé písomné pramene, ktoré spomínajú existenciu školy. Možno tiež konštatovať, že vizitácie poukazujú na hustú sieť farských škôl na celom území Bratislavského archidiakonátu; prakticky – i keď úroveň jednotlivých učiteľov a škôl bola iste rôzna – takmer v každom sídle (či už v sídle farnosti, alebo vo filiálke) pôsobil učiteľ.

Z druhej polovice 17. storočia sa zachovali dva ročníky kanonických vizitácií Bratislavského archidiakonátu, a to z rokov 1673 a 1694/1695. V prvom ročníku z uvedených sa však v rámci Bratislavského archidiakonátu zachovali len vizitácie *Záhorského* a *Žitnoostroveho* dekanátu, *Medziriečneho* dekanátu (v tomto období niektoré farnosti patrili do *Podhorského* dekanátu) a časti *Podhorského* dekanátu<sup>12</sup>:

- *Záhorský dekanát*: Devín, (filiálky Devínska Nová Ves a Dúbravka), Záhorská Bystrica (filiálka Lamač), Stupava (filiálka Mást), Vysoká pri Morave, Zohor (filiálky Láb a Lozorno), Gajary (filiálka Malé Leváre), Veľké Leváre, Malacky (filiálky Kostolište a Plavecký Štvrtok), Sološnica (filiálky Studienka a Rohožník), Plavecký Mikuláš (filiálky Plavecký Peter a Plavecké Podhradie), Pernek (filiálky Kuchyňa a Jablonové).
- *Podhorský dekanát*: Trstín (filiálka Bíňovce), Smolenice (filiálka Lošonec), Boleráz (filiálka Smolenická Nová Ves), Dolná Krupá (filiálka Horná Krupá), Špačince, Brestovany, Zavar, Križovany nad Dudváhom (filiálka Vlčkovce), Hrubý Šúr, Galanta (filiálky Hody, Nebojsa, Matúškovo), Čierny Brod (filiálky Košúty a Mostová), Veľké Úľany, Jelka (filiálky Hrubá Borša, Kostolná pri Dunaji, Újhely, Jánovce, Kráľová nad Váhom), Sereď (filiálky Dolná Streda, Váhovce), Sládkovičovo (filiálka Malá Mača), Veľká Mača, Majcichov (filiálky Abrahám a Opoj), Hrnčiarovce (filiálky Zeleneč a Modranka), Cífer (filiálky Pavlice, Voderady, Pusté Sady, Jarná a Slovenská Nová Ves), Šenkvice,

<sup>10</sup> Exemptné fary boli podriadené priamo ostrihomskému arcibiskupovi.

<sup>11</sup> LOPATKOVÁ, Zuzana. Náboženská situácia na juhozápadnom Slovensku vo svetle pázmaňovských vizitácií. In KOHÚTOVÁ, Mária et al. Politické a spoločenské pomery na Slovensku v 1. polovici 17. storočia. Trnava; Bratislava: HÚ SAV, 2012, s. 145-164.

<sup>12</sup> Tieto kanonické vizitácie, uskutočnené po takmer 40 rokoch od predošlých, boli realizované v Bratislavskom archidiakonáte na základe nariadenia a osobitného mandátu ostrihomského arcibiskupa Juraja Selepčeniho. Na základe poverenia kanonickú vizitáciu osobne vykonal čánásky biskup Ferdinand Pálfi. Originál vizitačných protokolov je uložený v Prímási Levéltár v Ostrihome, a to v oddelení Archivum ecclesiasticum vetus, Lib. 7., 53.

Tomášikovo (filiálky Horné Saliby, Dolné Saliby, Vozokany a Jahodná), Trstice, Suchá (filiálky Zvončín a Košolná), Horné Orešany, Dolné Orešany (filiálky Dlhá a Borová).

- *Žitnoostrovnyj dekanát*: Podunajské Biskupice (filiálky Komárov a Vrankuňa), Nové Košariská (filiálky Jánošíková, Kalinkovo a Nová Lipnica), Šamorín (filiálky Hamuliakovo, Čilistov, Mliečno, Šamot, Kvetoslavov, Kostolné Kračany, Dunakiliti).

Vizitačné zápisnice z roku 1673 sú na informácie o vzdelávaní a škole v rámci 17. storočia najskúpejšie. Úplne v nich chýba charakteristika budovy školy, ako i mená a bližšie údaje o učiteľoch. Môžeme len konštatovať, že na základe prítomnosti učiteľov bola vo všetkých farnostiach škola, pričom učitelia naďalej učili aj deti vo filiálkach. Všetky údaje vo vizitačných protokoloch sa týkajú len príjmov učiteľa. Čo je však zaujímavé, ich komparáciou s príjmami z roku 1634 možno konštatovať, že príjmy učiteľov sa zmenili len v minimálnej miere.

Čo sa týka vzdelávania a školského života, obsahovo sú najbohatšie kanonické vizitácie Bratislavského archidiakonátu z rokov 1694/1695.<sup>13</sup> V týchto rokoch sa v rámci jeho územia vizitovali nasledujúce lokality:

- *Podhorský dekanát*: Hrnčiarovce (filiálky Zeleneč a Modranka), Brestovany (filiálky Horné Lovčice a Zavar), Križovany nad Dudváhom, Vlčkovce, Voderady (filiálka Pavlice), Cífer (filiálky Pusté Sady a Jarná), Báhoň (filiálky Kaplna a Igram), Vištuk (filiálka Dubová), Budmerice (filiálka Jablonec), Ružindol (filiálka Biely Kostol), Suchá nad Parnou (filiálky Košolná a Zvončín), Bohdanovce (filiálka Špačince), Bohunice (filiálky Dolné Dubové, Jaslovce a Paderovce), Dechtice (filiálka Kátlovce), Naháč, Trstín (filiálka Bňovce), Smolenice (filiálka Lošonec), Horné Orešany, Dolné Orešany, Doľany, Častá (osady Hoštáky a Píla), Štefanová, Dlhá (filiálka Borová), Boleráz (filiálka Smolenická Nová Ves), Dolná Krupá (filiálka Horná Krupá).
- *Medziriečny dekanát*: Majcichov (filiálky Abrahám a Hoste), Hrubý Šúr, Sereď (filiálky Dolná Streda a Váhovce), Galanta (filiálky Nebojsa a Hody), Matúškovo, Veľká Mača (filiálka Horné Saliby), Vozokany (filiálka Dolné Saliby), Tomášikovo (filiálka Jahodná), Trstice (filiálky Heď, Mostová a Čierna Voda).
- *Žitnoostrovnyj dekanát (1695)*: Sládkovičovo (filiálka Malá Mača), Podunajské Biskupice (filiálky Komárov a Vrankuňa), Nové Košariská, Dunajská Lužná (filiálka Hamuliakovo), Šamorín (filiálky Čilistov, Mliečno, Šamot a Kvetoslavov), Dunakiliti (filiálky Püski, Dunaremete a Lipót), Szentgyorgy Ur (filiálka Rohovce), Vojka (filiálka Horný Bar), Bodíky (filiálka Dolný Bar), Gabčíkovo,

<sup>13</sup> V rokoch 1694/1695 sa uskutočnila posledná kanonická vizitácia Bratislavského archidiakonátu v 17. storočí. Nariadil ju kardinál Leopold Kolonič, metropolita ostrihomskej cirkvi, arcibiskup, prímás Uhorska. Vizitáciou bol poverený Štefan Ilyés, ostrihomský kanonik. Vizitátor mal špeciálny mandát panovníka Leopolda I., ako aj mandát predošlého ostrihomskeho arcibiskupa Juraja Séceniho. Vizitácia sa konala so súhlasom bratislavského prepošta a archidiakona. Originál kanonických vizitácií z r. 1694/1695 je uložený v Prímási Levéltár v Ostrihome, a to v oddelení Archivum ecclesiasticum vetus pod signatúrou Lib. 8., 87.

Gáň (filiálky Čierna Voda, Amadeho Kračany, Moravské Kračany, Kľučiarove Kračany, Etreho Kračany, Malé Blahovo, Mliečany, Kútники), Mad, Malý Bar, Trhová Hradská (filiálka Horné Mýto), Dolný Štál, Dunajská Streda (filiálka Kostolné Kračany), Holice (filiálky Jurová a Michal na Ostrove), Veľká Paka (filiálky Kostolná Paka, Malá Paka a Čukárska Paka), Veľký Lég, Štvrtok na Ostrove (filiálka Mierovo), Miloslavov (filiálky Hubice a Čakany), Zlaté Klasy (filiálky Svätý Peter, Nový Život, Eliášovce, Esterháza, Tonkovce), Tomášov (filiálky Malinovo a Most pri Bratislave).

Z kanonickej vizitácie z r. 1694/1695 opäť zisťujeme, že v každom sídle fary pôsobil učiteľ, ktorý učil deti aj vo filiálkach. Niektoré väčšie filiálky mali svojho vlastného učiteľa. Tento ročník vizitácií prináša podrobnejšie údaje o jednotlivých učiteľoch – ich mená a priezviská, vierovyznanie, niekedy zmienku o národnosti, o vzdelaní učiteľov. Fakt, že vizitátor charakterizuje učiteľov ako dobrých rímskokatolíkov, treba vnímať v širšom dejinnom kontexte. Sedemnásťte storočie bolo obdobím ostrých bojov medzi konfesiami a aj od osobností učiteľov (popri duchovných) záviselo zachovanie toho-ktorého vierovyznania v konkrétnej lokalite.

Kanonicke vizitácie tiež charakterizujú školské budovy a ich stav. Vidiecke školy boli odkázané na vlastnú iniciatívu obyvateľov, ktorí boli povinní vykonávať ručné práce a povozy v súvislosti s opravami školských budov. Zemepán príslušnej obce mal zase povinnosť zabezpečiť stavebný materiál. Vo všetkých farnostiach vizitátor zdôraznil, že oprava a udržiavanie školských domov, ako aj stav oplotenia školy a školských pozemkov sú výlučnou povinnosťou obyvateľov obcí, predovšetkým farníkov, no na prácach boli povinní podieľať sa aj obyvatelia filiálok (práve tí sa väčšinou z týchto záväzkov vymaňovali). K školskej budove patril obvykle väčší či menší dvor a malá záhradka.<sup>14</sup> Kanonicke vizitácie z konca 17. storočia konkretizujú tiež počty žiakov v jednotlivých školách. Samozrejme, aj kanonicke vizitácie z roku 1694 nám poskytujú podrobné údaje o príjmoch učiteľov. Na mnohých miestach vizitátori konštatujú, že učitelia neboli príliš vzdelaní a ich plat je natoľko skromný, že sa museli venovať aj poľnohospodárskym prácam, aby si zabezpečili dostatočné živobytie.

Môžeme vidieť, že kanonicke vizitačné protokoly zo 17. storočia nám poskytujú mnohé informácie o farských ľudových školách na našom území. Vďaka nim sledujeme vzdelanie, osobnú charakteristiku, národnosť, funkciu a postavenie učiteľa v novovekej spoločnosti. Možno konštatovať, že popri svojom hlavnom povolaní a poslaní, ktorým bolo učenie detí, vykonával učiteľ aj množstvo ďalších aktivít.<sup>15</sup> Nezanedbateľnou bola otázka dostatočného a primeraného

<sup>14</sup> Archív Trnavskej arcidiecézy. Archidiaconatus Posoniensis, Districtus Szomolanensis, 1782, sign. II. Visitationes canonicae; porov. KOWALSKÁ, Eva. Škola ako kamenná inštitúcia: materiálny aspekt osvietenských školských reforiem. In ČIČAJ, Viliam (ed.). Formy a obsah vzdelanosti v historickom procese. Bratislava: VEDA, 1999, s. 147.

<sup>15</sup> Bol prvým pomocníkom farára pri rozličných cirkevných úkonoch - sprevádzal veriacich na bohoslužbách a iných pobožnostiach svojím spevom a hrou na organe, asistoval pri čítaných i spievaných omšiach, niekedy aj ministroval farárovi, asistoval pri pohreboch, zvonil v kostole a na pohreboch, sprevádzal farára k chorým, umierajúcim a pod. Jednoducho povedané, popri farárovi a richtárovi patril k najdôležitejším predstaviteľom obcí. Veľmi často učitelia vykonávali

hmotného zabezpečenia učiteľa ako jedného z najvzdelanejších predstaviteľov obce. Učiteľove príjmy môžeme všeobecne (na základe rozboru kanonických vizitácií) rozdeliť do niekoľkých kategórií.<sup>16</sup> Koncom 17. storočia sa v kanonických vizitáciách objavujú zmienky o tom, že – zrejme v záujme zlepšenia svojho života – niektorí učitelia užívali i malé pozemky, teda pôdu, lúky či vinice, ktoré sami obrábali.

V zložitom procese sebauvedomovania národov zohralo vzdelávanie nezaštupiteľnú úlohu. Aj v období raného novoveku zostávalo naďalej záležitosťou cirkví. Základné ľudové školy na vidieku predstavovali najnižší typ školy. Deťom na dedinských školách sa malo dostať najzákladnejšie vzdelanie, to znamená, že v škole sa mali naučiť čítať, písať a počítat'. Tieto školy sa však od seba líšili, a to počtom tried, učiteľov i obsahom vyučovania. Pomerne hustá sieť ľudových škôl na sledovanom území nesporne súvisela s priaznivým stavom hospodárskeho rozvoja v tejto oblasti. Kanonické vizitácie potvrdzujú, že vzdelávanie vo farských školách na území Bratislavského archidiakonátu kontinuálne pokračovalo v celom období 17. storočia. Je samozrejmé, že prítomnosť škôl vo všetkých farnostiach ešte automaticky neznamenalala záruku vzdelanosti príslušných obyvateľov. Je prakticky nemožné na základe uvedených informácií dedukovať, do akej miery boli obyvatelia obcí vzdelaní či gramotní. Aj keď pre niektoré školy máme zachované údaje o počte žiakov, ktorí ich navštevovali, nezistíme, koľko z celového počtu detí reálne chodilo do školy, resp. nakoľko získané vedomosti použili v praxi. Vo väčšine vidieckych škôl sa učilo len v zimných mesiacoch a študijný poriadok nebol ustálený.<sup>17</sup>

Dobe ani požiadavkám absolutistického štátu však nezodpovedala obsahová stránka a bezpochyby ani celková úroveň vyučovania. Až osvietení panovníci prejavovali väčší záujem o školstvo, ktoré sa stalo súčasťou ich štátnej kultúrnej politiky.<sup>18</sup> Záujem štátu o školstvo a vzdelanie vychádzal z novších náhľadov na funkciu štátu, z jeho politicko-ekonomických a spoločenských potrieb, čo je však v našich dejinách už otázka obdobia 18. storočia.<sup>19</sup>

Počet slov: 2981

Počet znakov vrátane medzier: 22099

---

zároveň aj funkciu notárov. Vo farnostiach učiteľov vyberali do úradu miestni farári, pričom na výbere sa zúčastňovali aj predstavitelia obce a niekedy aj zástupca panstva, najčastejšie zemepanský úradník. Učitelia podliehali farárovi svojou poslušnosťou. LOPATKOVÁ, ref. 5, s. 199-210.

<sup>16</sup> Prímási Levéltár Ostrihom, Archivum ecclesiasticum vetus, Lib. 8., 87. (1694), Districtus sub Montibus, Visitatio canonica per Anno 1694.

<sup>17</sup> LOPATKOVÁ, ref. 5, s. 72-74.

<sup>18</sup> KOWALSKÁ, Eva. Štátne ľudové školstvo na Slovensku na prelome 18. a 19. stor. In Historické štúdie. Bratislava: Veda, 1987, s. 12.

<sup>19</sup> Štúdiá bola vypracovaná na základe grantového projektu VEGA: Vrchnostenská správa panstiev (č. proj. 1/0170/14).